

Den danske biskop Tymme (Thietmar) af Hildesheim.

Af
Hans Olrik.

Tidlig har Danskere nået så vidt, at de har beklædt fremragende stillinger i de store kulturelendes kirker; men i reglen har det da været mænd, der nedstammede fra danske udvandrere og derfor fra første færd var opvoksede i og påvirkede af den fremmede kultur. Det gælder i 10. århundred ærkebisperne Odo af Canterbury og Osvald af York, måske også den sidstes forgænger Osketil. Det var ligeledes tilfældet med Herluin († 1078), klosteret Bees grundlægger og første abbed, der nedstammede fra en af Rollos følgesvende, og det kan vel også siges om abbed Fredrik i St. Albans (1064—77), der skal have været af høj dansk-angelsaksisk byrd, Knud den stores frænde¹⁾. Men en enkelt gang ser vi dog en dansk mand komme som fremmed til et af de store lande og opnå et af de mest ansete bispedømmer.

I Juni 1036 holdt kejser Konrad II's søn, den udvalgte kong Henrik, bryllup med Knud den stores datter Gunhild i Nimwegen; Gunhild blev tillige kronet og tog

¹⁾ Thomas Walsingham, *Gesta abbatum St. Albani*, ed. H. T. Riley (London 1867—69) I 41.

navnet Kunigunde. Den unge dronnings følge bestod snarere af Danskere end af Angelsakser. Thi om end engelske folkesange mindedes, hvor rigt hun var bleven udstyret, var det dog fra Danmark hun drog ud¹⁾. Hendes broder Hardeknud, der bortgiftede hende, var dér, mens deres halvbroder Harald Harefod havde tilrevet sig det meste af England. Blandt Gunhilds ledsagere var i alt fald den danske klerk Tymme.

Navnet Tymme, således som Adam fra Bremen (II, 75) gengiver hans „barbariske“ navn, er vel kendt på dansk grund. Om det er det samme som Tumme — således kaldes en af Bråvallaslagets kæmper, og det findes i flere kirkelige mindebøger —, kan måske være tvivlsomt; men Tymme hedder den raske Sjællandsfar, som Sakse mindes blandt Knud den stores kæmper, og i 14. og 15. århundred forekommer ofte mænd med navnet Timme. Da Tymme kom til Tyskland, ændrede han imidlertid navn ligesom Gunhild. Selv i Danmark var det almindeligt at tage et fremmed dåbsnavn ved siden af det nordiske navn; så meget mere måtte der være grund for Danskeren til i udlandet at tage et navn, der ikke havde fremmed klang for hans omgivelser. At Tymme nu netop fik navnet Thietmar eller Thjadmar, er let forståeligt. Dette navn havde nemlig som biform kælenavnet Thiemo, der ofte brugtes i flæng med det oprindelige — også den berømte krønikeskriver, biskop Thietmar af Merseburg, kaldes nu og da Thiemo —, og dette svarede godt til det nordiske Tymme. En

¹⁾ Annalista Saxo 1036 (Pertz, Scriptores VI 680), der må have udskrevet de tabte „store Hildesheim-årbøger“. Jfr. H. Bresslau, Jahrb. d. deutsch. Reichs unter Konrad II, II 169.

enkelt kilde, Altaich-årbøgerne, kalder ham da også „Tiemo“ ¹⁾).

Tymme har som Gunhilds kapellan og skriftefader skullet mildne hende den bratte overgang til alt det nye og uvante. Det kunde også nok göres nødigt. Den unge dronning var næppe nok voksen, og i hendes sarte lille skikkelse var der ikke meget kraft og mod. Sære let følte hun sig forladt og blev sørgmodig; da biskop Azeko af Worms drog fra hove, klagede hun over, at nu var der ingen, der faderlig gav hende trøst og — mandler. Efterretningen om Harald Harefods færd i England, hvorved hendes broder Hardeknud gik glip af riget og hendes moder, dronning Emma, blev forjagen, har også nedslået hendes hu ²⁾). Efterhånden har Gunhild dog fundet sig til rette. Med sin unge husbond drog hun om i Tyskland. I deres følge har Tymme overværet den storartede kirkeindvielse i Mainz i November 1036, da ærkebiskop Bardo på St. Martins dag i hele kejserfamiliens nærværelse, ved 17 bispers hjælp, indviede sin stolte domkirke til den hellige Martins ære ³⁾). Julen har han tilbragt i Regensburg, hvor kejserinde Gisela og de unge ægtefæller holdt hof, mens kejser Konrad var draget til Italien ⁴⁾).

¹⁾ Pertz, *Scriptores* XX 793. Indskriften på lysekronen i domkirken kalder ham Ditmarus, ellers har alle de hildesheimske kilder (*Annalista Saxo* medregnet) Thietmarus; kun en bispe-liste fra omtrent 1300 har Thiatmarus (Pertz XIII 749). Lambert fra Hersfeld (skoleudg., Hannover 1874, s. 26. 28) har Diotmarus, Adam fra Bremen Thiadmarus.

²⁾ Se det mærkelige brev i W. v. Giesebrecht, *Deutsche Kaiserzeit* II^s 713. Jfr. Joh. Steenstrup, *Normannerne* III 415. 428.

³⁾ Vulkuld, *Vita Bardonis*: Pertz XI 321; Jaffé, *Monumenta Moguntina* (Bibl. rer. German. III) s. 529.

⁴⁾ *Annales Hildesheimenses* 1037 (skoleudgaven ved Waitz, Hannover 1878, s. 41). Årbøgerne regner årets begyndelse fra Julen.

Gunhild undte imidlertid sin landsmand høj kirkelig værdighed; efter hendes ønske er han bleven „regius capellanus“, altså optagen i Konrad II's hofkapel. Det var den sikreste vej til bispestolen; thi bispevalget var i kejserens hånd. Den danske klerk fik nu plads mellem Tysklands højbyrdigste og mest fremragende klerke, i det kapel, hvor kejser Konrads nærmeste frænder havde tjent, hans farbroder, biskop Vilhelm af Strassburg, hans fætter, biskop Bruno af Würzburg, og hans fættersøn (på mødrene side), biskop Bruno af Toul, senere en af de største paver. Denne betydningsfulde forfremmelse har Tymme sandsynligvis opnået i Italien i løbet af året 1037. Sidst på året 1036 var Konrad II gået over Alperne, optagen af italienske forviklinger, fremfor alt den voldsomme strid med ærkebiskop Aribert af Milano. Den unge kong Henrik førte i Maj 1037 en hjælpehær til Italien¹⁾; i følge med ham har hans moder og hustru været, og Tymme hørte jo også til hans hof.

I Italien førte kejserfamilien et uroligt liv. I Parma kom de endog alle ved Juletid 1037 i overhængende fare, da indbyggerne pludselig rejste oprør²⁾. 1038 drog Konrad syd på; hans øjemed var særlig at værne Monte Cassino mod fyrst Pandulf IV af Capua. Sammen med sine svigerforældre har Gunhild, som vi véd, været i den hellige Benedikts kloster³⁾. Efter at kejseren havde afsat Pandulf og ordnet de kirkelige forhold, drog han skyndsomst nord på langs Adriaterhavet. Det gjaldt at undfly den syditalienske Julisol og dens virkninger. Men det var for sent. Smitsoten indhentede den tyske hær

¹⁾ H. Bresslau, *Jahrb. d. deutsch. Reichs unt. Konrad II*, II 240.

²⁾ *Ann. Hildesh.* 1038 (o: 1037, jfr. s. 694 note 4; skoleudg. s. 42).

³⁾ Leo af Ostia, *Chronica monast. Casinensis* II, 63: Pertz VII 671.

og udtyndede dens rækker. Gunhild — morgenstjernen, som Konrad II's biograf kalder hende — døde i Norditalien, til stor sorg for alle, d. 18. Juli 1038¹⁾. Tymme har sikkert været hos hende i dødsstunden.

Den 5te Maj 1038 var imidlertid biskop Godehard af Hildesheim død²⁾. Efterretningen herom er bleven bragt til den kejserlige lejr i Syditalien. Var det ellers almindeligt, at kejseren valgte bisper blandt sine hofkapellaner, blev der i dette tilfælde dobbelt grund til det, da han var så fjernt fra alle andre tyske klerke. Gunhild lagde et ord ind for sin landsmand (jfr. Adam); kan hændte det har været den døende unge dronnings sidste bøn til hendes svigerfader. Som *episcopus designatus* drog Tymme med kejserinden og den unge kong Henrik over Alperne. Vejen gik langs Rhinen til kongestaden Speyer, dernæst et par mil i nordvestlig retning til klosteret Limburg. Dette kloster, hvis mægtige basilikaruiner knejser statelig og malerisk på en fremspringende pynt af Hardtbjergene, havde Konrad II grundet i sin hjemstavn som huskloster for sin æt³⁾. Der jordfæstedes Gunhilds indbalsamerede lig i krypten⁴⁾. Det har været Tymmets sidste taknemlighedspligt at følge hendes bære og synge sjælemesse ved hendes grav. Nu drog man nordøst på til Worms og satte over Rhinen. I klosteret Lorsch mødtes Tymme med sin ærkebisp, Bardo af Mainz; dér modtog han bispevielsen

¹⁾ Wipo, *Vita Chuonradi* k. 37 og verset (Pertz XI 273. 275). Ann. Hildesh. 1038 (s. 44), hvor sorgen fremhæves. *Necrologium Fuldense*, *Forschungen z. deutschen Geschichte* XVI 174, o. fl. st.

²⁾ Wolfhere, *Vita Godehardi posterior* k. 29 (Pertz XI 214). Ann. Hildesh. 1038 (s. 43). *Necr. Fuldense*, anf. st. s. 173, o. s. v.

³⁾ Bresslau, *Konrad II*, II 383 ff.

⁴⁾ Wipo, *Vita Chuonradi* k. 37.

den 20. August 1038¹⁾. Endelig tog han til sit stift, der i fire måneder havde måttet savne biskop, og er efter sædvanlig skik bleven indsat i sin værdighed.

Det var tilvisse ikke noget let hverv Tymme gik ind til. I over 45 år havde to af Tysklands ypperste mænd haft styrelsen af Hildesheim og gjort bispesædet til et knudepunkt for kirkeligt opsving, videnskab og kunst.

Tymme blev langt fra Bernwards og Godehards ligemand; men han holdt godt hus med den store arv fra forgængerne og vandt sig en ærefuld, om end ikke særlig betydelig, plads i Hildesheims historie. Han manglede da heller ikke gode betingelser for en større virksomhed. Under opholdet ved kong Henriks hof og i kejser Konrads kapel, hvor Tysklands lærdeste og dygtigste mænd flokkedes, havde Tymme haft rig lejlighed til at udvikle sin ånd og blive fortrolig med større forhold. I fremtræden var han velvillig og omgængelig, men tillige kraftig. Det vilde også kun lidet ligne den energiske Konrad II, der stillede store krav til sine embedsmænd, at indsætte en ubetydelighed på en af Tysklands vigtigste bispestole. Tymmes kannik Wolphere hædrer ham også ved omtalen af hans udvælgelse til biskop med betegnelsen „vir illustris“²⁾.

Snart fik Tymme lejlighed til i det nye embede at lægge viljestyrke og handlekraft for dagen. I slutningen af Januar 1039 døde Sofia, Otto II's datter, abbedisse for Gandersheim og Essen. Hendes hovedkloster Gandersheims beliggenhed sydligst i det hildesheimske, lige på grænsen af ærkesædet Mainz's

¹⁾ Ann. Hildesheim. 1038. Annalista Saxo, Pertz VI 682 (efter de tabte større Hildesheim-årbøger).

²⁾ Vita Godehardi posterior k. 33 (Pertz XI 215).

stift, havde fremkaldt en meget langvarig og bitter tvist mellem ærkebisperne af Mainz og bisperne af Hildesheim, om hvem af dem der skulde have jurisdiktionsretten. Sofia havde væsenligst stillet sig på ærkebispens side, og først da Aribo af Mainz gjorde indgreb i hendes myndighed ved at unddrage hende nogle af hendes nonner, nærmede hun sig til Hildesheim. Ved sin kloge optræden havde Godehard tilsidst vundet sejr over ærkebisen, og fra den kant blev hans ret ikke længer bekæmpet. Men mellemværendet mellem den fyrstelige abbedisse og hendes biskoppelige overherre var endnu ikke helt opgjort, og da Sofia havde opsøgt Godehard kort før hans død, forlod biskoppen hende uforsonet¹⁾. Ved hendes død gjaldt det om, at øjeblikket blev nyttet til at gennemføre bispedømmets krav. I vakancen, før der blev udnævnt en ny abbedisse, skyndte Tymme sig at tilbagekræve tienden af Gandersheim og omliggende landsbyer — som Sofia havde haft som len —, foreløbig dog uden held, da klosterets præposita Bezoka, „støttet af velyndere, satte sig til modværge med frækt rænkespil“²⁾. Snart efter lykkedes det imidlertid Tymme at håndhæve sit bispesædes ret og til fordel for Hildesheim fuldende det lille slutningskapitel af Gandersheim-striden. Sofias søster Adelheid, hidtil abbedisse for Quedlinburg og Gernrode, blev af Henrik III gjort til søsterens efterfølgerske i Gandersheim; Tymme måtte efter Henriks påbud på embeds vegne indføre hende i den nye værdighed, men han satte igennem, at det lydighedsløfte, hun aflagde, blev mere end en talemåde: Adelheid måtte

¹⁾ Se den iøjnefaldende partiske fremstilling i Vita Godehardi poster. k. 29, 32 (Pertz XI 213 ff.).

²⁾ Ann. Hildesheim. 1039 (s. 44).

falde til føje for Tymmes gentagne krav og fuldstændig underkaste sig Hildesheims overhøjhed. Den 27. September blev der holdt et højtideligt møde i domkirkens kor, ærkebiskop Herman af Köln var tilstede som mægler, Tymme optrådte omgivet af alle sine domkanniker, blandt dem dekanen Bodo og Godehards levnedstegner Wolfhere, og nærværende var tillige 3 grever samt en stor folkeskare. På abbedissens vegne fremtrådte klosterets advocatus, grev Kristian; han erkendte, at de omtvistede tiender tilhørte bispen, og udredede en passende fyldestgørelse. Da abbedissen således offentlig havde underkastet sig, og Tymme under sit bands myndighed højtidelig havde håndhævet tienderne som sin ret, overlod han dem efter ærkebiskop Hermans „bøn“ og i forsamlingens påhør til Adelheid som len på livstid, imod at hun udredede den afgift, som allerede Bernward havde fastsat. Således fremstiller de hildesheimske kilder sagen¹⁾, og fremstillingen stemmer fuldtud med ordlyden i en stadfæstelse af Gandersheims rettigheder og forpligtelser, som Henrik III skal have udstedt i Goslar den 3. Septbr. 1039, i nærværelse af ærkebiskop Herman, Tymme, dekanen Bodo og nogle grever²⁾; men dette diplom er næppe andet end et senere hildesheimsk falskneri³⁾, så at vi er voldgivne en ensidig og partisk skil-

¹⁾ Ann. Hildesh. 1039 (s. 44 f.). *Chronicon episcoporum Hildesheim.* Pertz VII 853 (denne ældste del af krøniken er skrevet 1079 og støtter sig til de tabte „større Hildesheim-årbøger“). *Bispehisten*, Pertz XIII 749 (fra o. 1300, men med værdifulde optegnelser).

²⁾ Harenberg, *Historia ecclesiae Gandershemensis diplomatica* (Hannover 1734) s. 672 f. (Stumpf-Brentano, *Die Reichskanzler* nr. 243).

³⁾ E. Steindorff, *Jahrb. d. deutsch. Reichs unt. Heinrich III.* I 57. 378 ff.

dring af sagen. Fredsslutningen gjorde dog i alt fald Tymme ære: står den danske „homo novus“ som sejrherre over den stolte kejserdatter, da er det et kraftigt vidnesbyrd om hans dygtighed; i forholdet til Gandersheim har han været Godehards værdige efterfølger.

Tymmets djærve hævde af bispedømmets ret overfor klostrene førte ham dog lovlig vidt, i alt fald overfor Mikaelisklosteret i Hildesheim. Et håndskrift af den hildesheimske bispekrønike fra dette kloster¹⁾ har et helt stykke om, hvor meget Tymme var klosteret til byrde: han tog tienderne af en del småbyer, som munkene gjorde krav på, og „efter nogle slette menneskers tilskyndelse“ — her sigtes uden tvivl til domkapitlet — tog han noget gods i Wenthusen, som biskop Bernward havde købt af Otto III og lagt til klosteret²⁾. Den tendentiøse klosteroptegnelse vil vide, at nogle ynkelige dødsfald i Tymmets omgivelser vakte hans anger, så at han gav alt tilbage til klosteret, men at det omtalte gods samt tienden af Berberch³⁾ alligevel på en eller anden ukendt måde blev klosteret fravendt. At Tymme virkelig er gået voldsomt til værks overfor St. Mikael's kloster, støttes af et samtidigt vidnesbyrd, et versificeret bön-skrift fra abbed Adalbert; han minder her bispen om, at han er optagen i munkenes broderskab og har lovet dem beskyttelse, men nu vil rygtet vide, at han ikke des mindre vilde unddrage klosteret mere, end det kunde tåle, og krænke Bernwards gave⁴⁾. For os er det vel

¹⁾ Pertz VII 853 note. Ligesom hovedhåndskriftet er det en sen afskrift af originalen fra slutningen af 11. årh.

²⁾ Wenthusen, det nuværende Wienhausen, ved Wesers billed. Aller lidt ovenfor Celle, lå i stiftets nordligste del.

³⁾ Nu Bierbergen, et par mil n. ø. for Hildesheim.

⁴⁾ H. A. Lüntzel, Geschichte der Diöcese und Stadt Hildesheim (Hildesheim 1858) I 238 f.

umuligt at fælde dom i denne strid. Mindst to af de tiender, som Tymme krævede tilbage, findes ikke nævnte i Bernwards gavebrev ¹⁾). Sagen bliver endnu vanskeligere at bedømme, når man lægger mærke til, at munkene synes at have forfalsket eller fabrikeret Henrik II's to stadfæstelsesbreve af 1022 ²⁾), og deres virksomhed i så henseende kan have strakt sig videre. Det vilde derfor også være forhastet, om man på grund af disse træk vilde ansé Tymme for klosterfjende. På den anden side har han næppe været munke og nonner så huld som hans to forgængere havde været. Liden vægt har det dog, når optegnelserne fra klosteret Stederburg beskylder ham for at have ladet denne stiftelse ligge i forfald; bebrejdelsen rettes nemlig ligeså vel mod Godehard og mod Tymmets eftermænd, og den rummer næppe anden sandhed end at disse bisper ikke har gjort noget særligt for at hæve Stederburg ³⁾).

Grunden til Tymmets årvågenhed overfor klostrene og hans nøjeregnende iver for bispedømmets tienderet var væsenligst hans varme interesse for Hildesheims domkirke og domkapitel. I taknemlig erindring om hans omsorg giver kanniken Wolfhere et lille billede af hans sindelag og virken: „I höjest grad viste han sit klerkesamslag al den kærlighed, han på nogen måde kunde, og selve kirken stræbte han prisværdig at smykke, så meget han kunde det under de daværende forhold. For denne

¹⁾ Lüntzel, Der heilige Bernward, Bischof von Hildesheim (1856) s. 92 ff.

²⁾ Jfr. Hirsch-Bresslau, Jahrb. des deutsch. Reichs unter Heinrich II, III 347 ff.

³⁾ Pertz XVI 200 f.

hengivenhed skyldes der ham med rette frisk ihukommelse, så længe verdensløbet fortsættes“ ¹⁾).

Denne lovtale går ud på, at Tymme udsmykkede sin domkirke. Hildesheim var ved Bernward bleven enestående i kunstindustriel retning; de mærkeligste metalarbejder er udførte dér, fremfor alt domkirkens støbte broncedøre med billeder af gamle og nye pagt. Tymme vidste at værdsætte sin bispestols fortrin, oprettholdt dens kunstry og brugte selv kunsten til kirkens forherligelse: han skænkede domkirken en lysekrone, der strålede af guld og sølv; den blev ophængt foran hovedalteret ²⁾. Ved ildebranden 1046 blev dette minde om den danskfødte biskop reddet, og i den nye domkirke fik den samme plads; men ligesom biskop Hezilos mægtige lysekrone, der forestiller det himmelske Jerusalems mure og tårne, har Tymmes lysekrone lidt hærværk i Trediveårskrigen og mistet sin udsmykning af ædelt malm. Den består af to kronringe, som begge blev forsynede med hexametrisk indskrift af en kannik: bispen lovprises, og Gud bliver anråbt om at lønne ham for gaven; på den nederste ring udtales ønsket om, at „Ditmarus“ længe må leve på jorden og have held til flere priselige arbejder af lignende art ³⁾.

Fremfor alt udfoldede Tymme den største iver for at forøge kirkens ejendom og lægge mere gods til kannikernes bord. Den hildesheimske kilde, der nu kun

¹⁾ Vita Godehardi posterior k. 33 (Pertz XI 215).

²⁾ Pertz VI 682. XIII 749. Bispekrøniken henfører ved en fejltagelse lysekronen til Thietmars efterfølger Azelin. Han betænkte ganske vist kirken med gaver, men det var et dorsale og en klokke, kaldet „Cantabona“.

³⁾ Hannoversche Anzeigen 1754, s. 644 f.

kendes af bispekrønikens og den saksiske annalists bearbejdelser, siger ganske vist, at han ikke helt nåede det mål, han i sin kærlighed til kapitlet havde sat sig, og kannikernes synder får skyld derfor. Hvilke hindringer der stillede sig i vejen for Tymmets bestræbelser for at berige kapitlet, det véd vi ikke. Men så meget er vist, at helt forgæves var hans virken for denne sag ingenlunde. Han forøgede præbenderne, så at den daglige uddeling til kannikerne blev større, og desuden skænkede han kapitlet en gård i Wengarde, nu Wennerde i nærheden af Sarstedt, lidt n. v. for Hildesheim, i Leinedalen; denne gård havde han selv købt af præsten Walbert¹⁾. Havde hans bispetid varet længere, havde han vel også fået lejlighed til at udrette mere for sine kanniker.

Tymme synes ikke blot at have haft god evne til at styre, men han har tillige været ivrig for kirketugt. Han levede også i en tid og på et sted, der var påvirket af det store cluniacensiske opsving. Den tugt og orden, der havde været hans forgængeres værk, blev kraftig opretholdt både i domkapitlet og i klostrene. De „større“ Hildesheim-årbøger, som på dette punkt foreligger uddragsvis i en fra St. Mikael's kloster hidrørende hildesheimsk bispeliste indtil Bernhard (1130—53) og i udførlig afskrift hos den saksiske annalist, giver en skildring af tilstanden: Munkelivet stod ved magt, man var som død for verden; de hildesheimske kanniker levede under samme tugt som munkene; mødte nogen for sent i koret, ved bordet eller i sovesalen og ikke havde gyldigt forfald, blev han strengt straffet; i skolen var der

¹⁾ Annalista Saxo, anf. st. Den yngre bispeliste, Pertz XIII 749.

orden, og man arbejdede med ihærdig flid, enhver måtte daglig vise dekanen, hvad han havde skrevet, og skolarerne blev hørte i evangeliet, sangen og salmerne. Kræseri kendte man ikke til således som senere, og ingen tænkte på at skaffe sig blødere og prægtigere klædedragt; tungerne på korkjolen var ikke bræmmede med silke og flöjl, men med grovt sort klæde, kort sagt, man foretrak den jævne, retskafne levemåde for hoffmæssig og verdslig pragt og morskab; men så indsneg sig under Tymmes efterfølger Azelin „den forføngelige hoffærdighed“, man blev yppig i klædedragt, overdådig i levevis¹⁾. Som den mere verdsligsindede Azelin ved sit eksempel var skyld i dette store fald, således tør vi også sige, at tugtens håndhævelse under Tymme skyldtes hans personlige egenskaber. Det stemmer også godt med Hildesheim-årbøgernes ros over den danskfødte biskop, at han „i alt, både det guddommelige og det menneskelige, ved Guds velsignelse var såre dygtig“.

I én henseende mægtede Tymme dog ikke at gøre fyldest. Han havde ikke den lærdom, en biskop i Hildesheim havde brug for. Wolfhere, der var hans kannik og derfor er os en kyndig hjemmelsmand, udtrykker sig meget skånsomt om denne mangel: „Om han — for at jeg med god samvittighed må sige sandheden — manglede en del i dybere boglig indsigt, så udfyldte han dog sikkert på en måde, der indgød ærefrygt, denne ufuldkommenhed ved sin elskværdige velvilje overfor klerus

¹⁾ Pertz VI 686. XIII 343. Lüntzel (Gesch. d. Diöcese u. Stadt Hildesheim I 237) tilskriver til trods for kildernes tydelige ord forfaldet til Tymme, i det han lader det have sin årsag i den store ildebrand, som han henfører til Tymmes bispetid; men den fandt først sted 1046.

og menighed“. Man forstår let, at en mand, der var barnefødt og vel også uddannet blandt et nyomvendt folk, kunde stå tilbage i boglig dannelse. I hjemmet var det yderst vanskeligt at erhverve de fornødne kundskaber, og færdedes den danske klerk i udlandet, havde han som fremmed mange hindringer at overvinde, før han kunde have fuldt udbytte af undervisning i domskoler eller klosterskoler; han skulde have overordenlige evner for at blive ligemand med de store kulturlandes dygtigste klerke. Endnu meget længere ned i tiden har Danskerne haft nødt at drage syd på for deres uddannelses skyld; vor hjemlige overlevering om biskop Sven Nordmands uvidenhed i hans unge dage er ret karakteristisk¹⁾. For at bedømme Tymme retfærdig må vi dog huske, at det sted, hvortil han var kommen, stillede ualmindelige krav om lærdom; thi de to foregående bisper havde gjort Hildesheim til Saksernes Athen, og stadens skoler havde storartet ry. Næde Tymme ikke gennemsnittet for den tids bispedannelse i Tyskland, blev hans kundskabsmangel dobbelt iøjnefaldende i en by som Hildesheim; men derfor at skælde ham ud for „ein unwissender Däne“²⁾, turde dog være overdrevet og ubilligt. Hans brist på højere boglig dannelse synes imidlertid dog at have fået indflydelse på domskolen og studierne. I en levnedstegning af biskop Benno af Osnabrück fortælles i alt fald, at da denne lærde klerk som yngre mand af Azelin var gjort til forstander for domskolen i Hildesheim, fandt han klerkerne dér „oplærte,

¹⁾ Saxo ed. P. E. Müller 559 f. Den fremmede skole, hvor Sven søgte bedre uddannelse, har snarest været Hildesheim.

²⁾ Wattenbach, Deutschlands Geschichtsquellen im Mittelalter II^s 26.

som man oplærer bønder, så at de næsten var uden boglig kundskab og som simple lægfolk“, men under Bennos kyndige ledelse hævede skolen sig atter til stor berømmelse¹⁾. Lad så være, at Bennos lovpriser har overdrevet kannikernes forfald for at skaffe sin helts gerning des større ære; en sandhed er der dog i hans ord. Da det først var 3—4 år ind i Azelins bispetid, at han fik draget Benno til Hildesheim²⁾, kan han også have noget af skylden for studiernes tilbagegang; men Tymme kan ikke fritages for at bære en god del af ansvaret. Forfald i kirketugt kan udvikle sig hurtigt, forfald i studier må have sin tid og fremkalder ikke brat iøjnefaldende virkninger. En halv snes år er ikke for meget til en sådan forandring som den, der foregik ved Hildesheims domskole³⁾. Det er under disse forhold vistnok mere end en tilfældighed, at de Hildesheim-årbøger, som vi endnu har og som var påbegyndte i Bernwards første år, uden tvivl ved hans foranstaltning, netop standser med året 1040, to år ind i Tymmes bispetid. Da disse (mindre) Hildesheim-årbøger for Godehards bispetids vedkommende bygger på de tabte „større“ Hildesheim-årbøger, har der vel også været en standsning i disse ved samme tid. Det er dog blevet påvist, at de større årbøger senere blev fortsatte et stykke, og vi har ovenfor bl. a. fremhævet en skildring af tilstandene ved domskolen under Azelin som hidrørende derfra; derimod var standsningen i de mindre årbøger mere langvarig, og da

¹⁾ Nortbert, Vita Bennonis ep. Osnabr., Pertz XII 62 f.

²⁾ Lucas Thyen, Benno II. Bischof von Osnabrück (Göttinger dissertation 1869) s. 37.

³⁾ Jfr. Wattenbach, anf. st. Thyen s. 38. Bresslau, Konrad II, II 331 f.

arbejdet efter år 1100 blev genoptaget, hentede man stoffet fra fremmede klosterårbøger. Men har Tymme måske til en vis grad skylden for, at den hildesheimske affattelse af årbøger er sygnet hen, er han som fremmed dog meget at undskylde: han var ikke rodfæstet i den tyske kultur, og ukendt med fortidens begivenheder kunde han næppe værdsætte en fortsat historieskrivnings betydning.

For øvrigt vidste Tymme at gøre sig gældende endog ud over Hildesheim stift. Da Henrik III fejrede Julen 1040 i Münster, omgivet af ærkebisperne af Mainz, Köln og Hamburg-Bremen samt flere bisper og en mængde verdslige stormænd, var også Hildesheims biskop tilstede, hvad enten han nu særlig har været biskop Hermans gæst eller er kommen dertil i kongens følge. Den 29. December forefaldt der en stor højtidelighed: Maria-kirken i Münster blev indviet af de mange tilstedeværende prælater. Bardo af Mainz havde det hverv at indvie det sydlige alter, og her gik biskop Suidger af Bamberg (senere pave Clemens II), der selv havde modtaget bispevielsen den foregående dag, og Tymme af Hildesheim deres ærkebisp til hænde¹⁾. — Et par år efter kom Tymme i berøring med sit gamle fædreland: Magnus den gode havde vundet Danmark, og det gjaldt nu for ærkebiskop Bezelin Alebrand af Hamburg-Bremen at bringe den unge norsk-danske konge i godt forhold til sit ærkesæde; derfor drog han til Danmark og mødtes med Magnus i Slesvig, men for at give samtalen des større vægt havde han taget Saksernes hertug Bernhard

¹⁾ Erhard, *Regesta historiae Westphaliae* I, cod. dipl. 105. Münster-optegnelserne, Pertz XVI 439.

og vor biskop Tymme med sig¹⁾. Når Bezelin Alebrand bevægede Tymme til at drage fra sit fjerne bispesæde, var det selvfølgelig ikke blot på grund af hans danske tunge, men fordi han tillagde Tymmets optræden stor betydning, og det taler for dennes indflydelse og anseelse i det hele.

Tymme kom ikke til at virke ret længe i sit embede. Da han havde været biskop 6 år og nogle få måneder, blev han bortreven ved en pludselig død den 14. November 1044 og blev jordfæstet ved domkirkens mur hen imod sakristiet²⁾. Wolfhere siger i sit „Godehards levned“, at det var et sørgeligt dødsfald, og tilføjer et betegnende „ah! ach!“. Det er værd at lægge mærke til, at denne gamle kannik, der havde sat sig det mål at forherlige den store Godehard, havde så meget til overs for hans efterfølger; hans udbrud står som et sidste vidnesbyrd om, hvor afholdt Tymme havde været af sine klerke³⁾. De fik også snart grund til at savne ham. Azelin, der hidtil havde været i Henrik III's hofkapel, blev ikke Hildesheim nogen god biskop. I sin pragtlyst begyndte han at ombygge domkirken uden at det gjordes behov; i den ødelæggende ildebrand 1046 så kannikerne derfor også en straffedom over bispen.

¹⁾ Adam II. 75 (skoleudg. 1876, s. 91).

²⁾ Dødsdagen: Domkapitlets dødebog (Leibniz, *Scriptores Brunsvicensia illustrantes* I 767). Dødsåret: Ann. Hildesh., Ann. Altahenses, Lambert Hersf., *Annalista Saxo*, jfr. Vita Godehardi posterior anf. sted. At døden var pludselig, siger den hildesheimske bispekrønike. Gravstedet nævnes i den fra Mikaelisklosteret hidrørende redaktion af samme krønike.

³⁾ Det er derfor helt uberettiget, når Lüntzel (*Gesch. d. Diöcese u. Stadt Hildesheim* I 240) siger, at Tymme sikkert døde ubegrædt.

Hvorledes tugten forfaldt, er allerede omtalt, og skönt Azelin i kraft af sin indflydelse ved hove skaffede sit kapitel privilegier, tog han af det gods, som hans forgængere havde lagt til kannikernes bord. Des bedre forstår man, at Wolfhere og bispekrøniken så stærkt fremhæver Tymmets elskværdighed og velvilje overfor klerus.

Ser vi nu tilbage på Tymmets styrelse, må vi indrømme, at hans mangel på lærdom var et føleligt savn, som ikke blev uden indflydelse på hans omgivelser. Men ellers har han forestået sit bispedømme med kraft og værdighed og under vanskelige forhold hævdet sin plads blandt den tids bisper; derved har han gjort sit fædreland ære. At en dansk mand har kunnet ophøjes til et så anset embede og har evnet at varetage det med dygtighed, viser tillige, hvor hurtig Danmark er nået frem i kirkelig kultur: medens der endnu findes hedendom i landets afkroge, kan en af dets sønner blive den store Godehards efterfølger. Endelig er Tymme et hovedled i Danmarks forbindelser med Hildesheim, der vistnok har været meget mere indgribende end de tilfældige, spredte efterretninger i og for sig er i stand til at godtgøre. Før Tymmets tid havde biskop Ekkehard af Slesvig († 1026), der på grund af voldsomme omvæltninger i Danmark var flygtet til Hildesheim, levet dér henved en menneskealder og på dette bispesædes vegne været en af hovedkæmperne i Gandersheim-striden. Rudolf, den næste biskop i Slesvig, drog den lange vej til det store møde i Frankfurt 1027 for at støtte Hildesheim i den samme strid. Senere, i andet tiår af 12. århundred, studerede Eskil ved Hildesheims domskole, og ved den tid, da abbed Vilhelm af Æbelholt døde (1203), skal en af

hans kanniker have været skolar dér¹⁾. Det må også fremhæves, at Lunds liber daticus og Næstved-kalendariet viser biskop Godehards helgenpåkaldelse i Danmark, og i det mindste Lunds domkirke og Roskilde Gråbrødre-kloster havde levninger af ham²⁾. I 15. årh. ser vi fornyet forbindelse mellem Danmark og Hildesheim. Der sluttedes broderskab mellem Vór kloster i Jylland og Mikaelsklosteret i Hildesheim derved, at begge hørte til det bursfeldske Benediktinersamlag, og nogle år efter blev Odense kloster optaget i broderskabet. Endelig kan mærkes, at den Eggert Durkop, der var pavelig kapellan og 1488 af Innocentius VIII blev indsat til biskop i Slesvig, havde været provst i Hildesheim og betænkte Mikaelsklosteret med en stor pengesum³⁾. I den ældre Middelalder har disse forbindelser med det lærde og kunstneriske Hildesheim sikkert været af stor betydning for den danske præstestand.

¹⁾ S. r. D. II 619. 638. V 481.

²⁾ Liber daticus Lundensis ved Weeke VII. 107. S. r. D. IV 306. III 456. VIII 448 ff. 278 ff.

³⁾ Dødebogen fra Mikaelsklosteret i Hildesheim, Vaterländisches Archiv des hist. Vereins für Niedersachsen 1842 s. 462 f., 1843 s. 36 f. 68. Vór kaldes Oratorium, jfr. Kirkehist. saml. 3. række I 546 ff.: af dets abbeder er optegnet Peder og Ingvar.